

UNIVERSITÄTS-
BIBLIOTHEK
PADERBORN

**IOAN. PETRI || MAFFEI, || BERGOMATIS, || E SOCIETATE ||
IESV, || HISTORiarVM || INDICARVM || LIBRI XVI. ||
SELECTARVM, ITEM, EX || INDIA EPISTOLARVM || LIBRI
IV. ||**

Maffei, Giovanni Pietro

Coloniae Agrippinae, Anno M.D.XC.

VD16 M 105

Historiarvm Indicarvm Liber Decimvs.

[urn:nbn:de:hbz:466:1-64627](https://nbn-resolving.org/urn:nbn:de:hbz:466:1-64627)

HISTORIARVM
INDICARVM
LIBER DECIMVS.

Antonius Acunia cum solenni
ceremonijs & supplicatione
to magistratu (is fuit annuus
Indiæ trigessimus secundus)
de more præfectos, ad obsequia
præsidij maria destinavit.
Antonium Sylueriam cum nauibus longis
quaginta tribus, & Lusitanis epibatis nonagesimo
quibus erant fistulatores quadringenti. Cuius
bello vrere, atque omni clade vastare iussit.
ri Sylueriæ, ad Arabici freti custodiam, tri-
celliores quatuor, dromones duos, quatuor
attribuit. Oræ Malabaricæ, Didacum Sylueriam
cùm duabus biremibus, dromone vno, seorsum
præfecit. itemque alijs alia munera ex regni
mentarijs delegauit. Ab ijs vario euentu
Antonij Sylueriæ præcipuum decus inter
fuit. Is, cum ea quam dixi manu profectus
Goa, Ciaulum tenuit. inde Ranelum Campellum
rit infestus, Mahometani oppidum habent
genere quos Naiteas appellant. Campellum
cus, quattuor circiter a mari leucas, amari-
tortuoso, qui, propter tenuitatem, leuiora
xat nauigia patitur. Ager circa, frumenti
ferax, multa insuper in lautiores dapes
alite; & incolæ, accipitrum genere, quos
cones vocamus, aucupium scienter exercent.
dum, ædificijs è polito lapide, & multiplici

natione frequēs, non modò propter soli vbertatē
sed etiam propter opulenta Sinarum commercia,
scatebat ea tempestate omnibus diuitijs, & egre-
giam bello iuuentutem iuxta in terrestres, ac na-
uales expeditiones præbebat Regi. Præcipuum ta-
men (vt in plana ac fertili regione) robur in equi-
tatu, quo fermè cataphracto, more Persarum v-
tantur, & cum nulla pars corporis ad vulnus pa-
tet; tum ad feriendum hostem pugione præcincti
equites, bina vel terna spicula gestant manu; & præ-
ter hæc, ex ephiptijs arcus & pharetra suspendi-
tur. Sylueria ad fauces fluminis classe delatus, ma-
iores naues cum ducentis armatis in saho reliquit.
Ipse caturibus cum cætera manu subuectus; Surra-
tum oppidum, metu incolarum desertum, ex itine-
re incendit, ac Rainelani, tum agrestiu fuga, tum
fumantibus tectis admoniti, quod mœnibus care-
rent; ad amnis ripam, atq; ad omnes viarum aditus
munitionib; raptim excitatis, maiora tormenta &
militu stationes opponit. Inde in Lusitanos cū in-
gēti clamore ac tubaru sonitu appropinquates hor-
rifica vis teloru emissa; cæterum propter ipsa nau-
gioru humilitatem nocuit nemini. Simul, ad prohi-
bendu descensione hostem, equites prodierant cir-
citer quadringenti. hos, præmissa fistulatum co-
horte, Sylueria, territos facili negotio intra oppi-
du repulit. Tum egressi in terram cæteri, submissis
identidē ex arte corporibus virabudi, nemine pror-
sus amisso, ad ipsa tormenta succedūt; ac pede col-
laro, ardentibus animis ineunt pugnam: quam ali-
quandiu ancipitem oppidani fecere, dum in arcto
conglobati, pro tectis ac focis egregie dimicant.
Sed ad extremum valida impressione facta Lusita-
nus intra munitiones irrumpit; neque sustineri vl-
tra

tra impetus potuit. pulsi è statione barbari, parat
 cumana viæ faucibus captis, ex omni deum suori
 fugam capeffunt. Sylueria victor, hoste probus in arc
 suos ignaros locorum ab insequendo cohibuit. fectu
 stodijsq; contra subitos incurfus ab contrariis. Lufit
 positis; diripiendi oppidi signum dat. in Ma
 partes extèplò discurretur. nitidissima suppa. Cal
 & præter pecunias, multum eboris nobilissim
 valorum, & varij generis preciosæ mercis egredi
 est. Expleri quamuis auidus prædæ miles dederat
 si catures oneri ferendo fuissent. sed verumt
 ria, ne immodico pòdere mergerentur; ceptæ & à f
 bus ac testis iniici flammæ, & hostilia tota. Ea ne
 ex ære omnia, in medium fluminis alueum immi
 iussit. Ad hæc, naues incensæ viginti, & contra
 vocant, multæ, mercibus & commeatu, que i
 materia in ædificationem onustæ. Neque ma
 trociter in villas, hortosque & fata seueritè fante
 raque, vt ne vestigium quidem exstaret, igni
 sumpsit. Ea clades omnem latè regionem terria
 compleuit. & Lustranus, victoria vias, impo
 dem oppida vicina, Damanum, & Agazin
 cosque ignobiles complures quasi procella
 fit. Inde cum ingenti prædæ & magno ca
 rum numero, in Bombainum inlulam
 fese: atque ibi, dum à Tanahensi dynasta, a
 exigit tributum, aliquandiu substitit. Hæc
 te ab Antonio Sylueria gesta. Eodem t
 Cambaix Rex cum Nyzamaluco per
 gerebat bellum. ij, cum è Ciaulanis maxima
 bus agerent prædæ, aduersus eam pellem
 dani, à Pereria Ciaulanæ arcis præfecto, a
 dere opè efflagitant. ille cum paucis equitibus
 ditibusq; inconsultè prouectus, multo magno

paratior in hostiū copias incidit: & plerisque
suorū amissis, dissipatis alijs, ipse trepida fuga vix
in arcem euasit. ob eam rem à Prætore Nonnio præ
fectura deiectus, inque ordinem, haud leui apud
Lustanos animaduersione redactus est. Interea
Malabaricæ regioni præpositus Iacobus Sylueria
Calecutum petierat iussu Prætoris, vti coram com
modius ageret de conditionibus pacis; cuius haud
mediocriter cupidum sese denuò Zamorinus ostē
derat. Vbi eò peruētum est, immutato repente ani
mo barbarum, nouis aliorum fœderibus illigatū,
& à societate Lustana prorsus alienum offendit.
Ea ne impunita esset leuitas, ignem Sylueria tectis
immitti, & oppidanos, qui ad extinguendum ac
currerent, missilibus è classe impeti iussit. vtrum
que impigrè factum. & incendiariæ ollæ in proxi
ma coniectæ ædificia, & è nauibus tela in concur
santem ignis opprimendi causa multitudinē mit
tebantur: atque vti aridam simul & valentem ma
teriam flammæ occupauerant; deleri pæne tota
vrbs potuit, si modò paulum adspirasset venti. Cæ
terum per æris tranquillitatem præcipuè stetit,
quò ne plus ducentæ ædes arderent. Inde Sylueria
populabundus, ad omnia maiorum fluminum o
stia nauium stationibus collocatis, quod è Lusta
na re imprimis erat, egregiè obtinuit; ne quid eo
anno Malabaricæ frugis Mecam tranluehi posset;
& Mahometani mercatores, exclusi temporibus,
imposita iamdudum in naues onera magno cum
detrimento ibidem exponere; nauesq; propter hy
emem subducere sunt coacti. Hisce rebus peractis,
Sylueria, nouis ab Goa copijs auctus; Māgalorem,
et Narfinganæ opulentum emporium, arcemque
emporio coniunctam, vi atque armis adortus, ex
pug-

pugnat. Prædiues negotiator eum locum habere dicitur
 in potestate, is, cum iam dudum lateret, sub umbrâ
 Lusitanæ amicitia, occultum cum Zamorino capti
 cufferat foedus; ac mutua collusione Calecuti daci
 merces, cum ius ab Lusitanis nauigandi impetris d
 fet, suo nomine in Arabiam transmittere conueni
 uerat. Ea fraude comperta Lusitani captiuos ueni
 dum arcemque diripiunt; ad sexaginta maner per v
 menta, & aris Cyprij, coralij, argenti viui, per met
 ree & bombycinæ vestis, itemque tormentis quæd
 ueris, & varij generis com meatuum, quantum tima
 uigia pati poterant, auertunt; cetera gazæ, ubi g
 ipsis testis murisque, subdita faces: quod si simu
 absumi nequiverat, ferramentis excisum, cand
 decim concrematæ: nihil in agris frugiferis suis i
 la felix arbor in hortis relicta; multi mortis nego
 capti, aut occisi. Dynasta ipse, desperatis nis T
 cum inter tumultum elaberetur; plumbea Foed
 traiectus occubuit. Per eosdem ferè mensurarij
 bus hæc in India gerebatur, in Arabico excep
 ui motus exorti. Turcica mancipia duo, gnun
 quidam peritus rei bellicæ, & Sofar Chamitibu
 ne, sed oriundus ab Italia, Quæstor Aegypti Rege
 mano præfecto per fraudem interempto, tribu
 interuersa pecunia; cum militibus ferme milli
 tis Suezium petunt; comprehensisque in cent
 nauibus, in Arabiam, expugnandi & obtine
 deni causa traiciunt. Castris loco idoneo ream
 maior in dies multitudo ad famam bellis, sipe
 spem, è vicinis regionibus affuebant. In temp
 quintum iam mensem tormentis Adenem coali
 quaterent; & intenta custodia commercium
 rent; Lusitanæ demum classis aduertu detentam
 Hector Sylueria ducebat; irrito incepto
 am,

ne discedit. & Sylueria, circa Aromata promotori-
um, onerarijs aliquot haud incruento certamine
captis, postremò Adenum accessit: liberoque men-
dacio abusus, Regi nuntiari iussit; sese, cognito vr-
bis discrimine, sine mora, ne Turcæ pedem in Ara-
bia figerent, instructis egregio milite nauibus, ad-
uenisse, paratum prælio dimicare; Turcasque inde
per vim expellere; ni sponte ipsimet, eo percussis
metu, abscedere maturassent. Dein pluribus exfe-
runt, quædo, post occupatam à Turcis Aegyptum, & fini-
timas Adeno terras, quatum ab immani & inexple-
bili gente periculum vniuersa instaret Arabiæ; ac
simul in posterum Lusitanas opes & auxilia polli-
cendo; Regem & recenti obsidione fatigatum, &
suis in præsentia diffidentem rebus, haud magno
negotio perpulit, vt aliorum exemplo in Ioan-
nis Tertij fidem solenni cum iureiuratio veniret.
Foederis conditiones fuere, vt Adenicis nauicu-
larijs institoribusque, omnes in partes, vna Meca
excepta, commeari liberum esset; Regemque ac re-
gnum, Lusitani, quoties tempora exigent, ab ho-
stibus tuerentur. Rex Adeni vicissim, Lusitaniæ
Regem patronum ac defensorem agnosceret; eiq;
tributi nomine in singulos annos dena serafinum
millia Armuzianæ monetæ persolueret. In has
maximè leges iuncta societas; & serafini millequin-
genti extemplò ab Rege curati ad coronam au-
ream Ioanni in Armuzia vrbe fabricandam, quæ
stipendij primitiæ in Lusitaniam primo quoque
tempore mitterentur. Ceterum profecto inde Syl-
ueria, barbarus metu solutus, ad ingeniũ redijt. &
coalitã nuper amicitiam, ac foederum ius, in expia-
bili facinore violauit. onustã pipere nauẽ Lusita-
nam, quæ in Adeni portum secunda decurrerat; coe-

cus auaritia, & vetere in Christianos odio, quæ
 uentam repente diripi, & Lusitanos omnes
 que ea uehebantur nauis, quiq; in Adeni emporio
 relictis ab Sylueria fuerant, per summum nece
 liari, & interfici iussit, magnamque sibi pecu
 summam eo scelere peperit. Cum hæc cis Com
 montorium fierent, in Molucis insulis hoc
 se habebant res. Euersam ab Garzia urbem, in
 ses, adiuuante Castellano, haud magna mole
 pe è lignea materia folijsque, refecerant: & in
 functi Almanforis locum suffecerant adole
 lum (quo nomine, quibusue parentibus, nati
 dicitur) is dum ad puberem perueniret, et
 tutela regni penes Radem erat Cacicem, in
 dem insula Castellani exstructum iam ante
 natio ad portus fauces propugnaculum, ac
 star, vallo & fossa munierant. Cæterum e
 tis bellatoribus ad ceterum ferme varijs red
 dibus, cum alijs, ut in tam longinqua regio
 ficultatibus, tum paucitate maximè labor
 Eadem Lusitanos quoque premebant incom
 verum eo meliore conditione, quod & ab
 colonijs emporijsque aberant propius
 leisis demortui Regis liberos omnes (uti
 monstratum est) obsides insulanorum fidei
 fos intra arcem habebant. Sed huic locum
 portunitati, hominum industria, & publica
 diu decrat. siquidem neq; à Malaca iam dudum
 que ex India, quasi nullæ iam essent insula
 cæ, quicquam vel in supplementum, vel in
 ta, vel in stipendia militum aduehebatur:
 in primis eam negligentiam demirante An
 & Georgius Castrius à præfecto Menesio
 dā insula missus, ut in eo emporio, quod

diocesi erat contributum, pecunias mutuas ab Lusitanis, qui ibidem negotiabantur, & militares viros aliquot Regis nomine fumeret; spernētibus iussa mercatoribus, nihil omnino impetrauit; ac per id ipsum tempus Tidorēses pauci admittis Castellanis eadem loca petierant ad sollicitandos populos, atque ab commercio Lusitano auertendos, in circulis cœtibusque magnitudinem Castellani imperij viresque iactando; Lusitanæ verò ditio nis fines & copias eleuādo verbis, & vtraque regna cōparando inter se; haud paruos ad præoptandam potentiorum amicitiam in ea gente motus animorum fecere. Castrius æmulos ac seditiosos comprehendere casso labore conatus, Ternatem, vacuus nummis & com meatibus, desertissimo comitatu reuertit. Ita, Menesio quoque, in magna rerum inopia, fluxaque gentium fide, ex omni numero paulo plus centum & triginta Lusitani supererant. Deleri à barbaris vtraque natio potuit, si cōmuni consilio ad facinus conspirassent. Sed fordida lucri cupiditas, & ciuile odium ad mutuam perniciem præceps, ad tutelam publicæ libertatis incautum, adeò distrahebat animos, vt discordes insensique inter se, domesticis certaminibus externa fouerent arma. Ab Lusitano Ternatensis; ab Castellano Tidorensis iamdiu stabat: porrò ad Ternatensem Bacianus, incertū quas ob causas immutata in successorem Almanforis voluntate; ad Tidorelem Catabrunus Geilolij regni procurator, puerito admodum eo quoque Rege, se adiunxerant. inter vtranque partem, ducibus Europæis minuta prælia ferebantur. Sed ex omnibus maximè bellū crebat Geilolius, spe concepta inter eos tumultus imperij proferendi; cuius rei facultatem quietis

E c

rebus

rebus cernebat nullam. Mauricæ sunt aliquæ
 fulg, de quibus ante dictum est. Morum vulgo
 nem eum tractum appellant. Harum partem
 singuli obtinerent Reges, quod in primis opo-
 ta est terra, mutuo se inde pellere conati
 res, ad euertendum Tidorem, ne receptum
 mulis daret is locus, aditum denuo Lusitanis
 ruit. Quippe in eam ipsam expeditionem,
 Ternatensium inuaderet, Rades & Geilolus
 sua vterque classe in Mauricas profecti, Ca-
 nis adsumptis circiter quinquaginta, Tidore
 urbem arcemque cum imbelli plebe, &
 dio Castellanos haud amplius quatuor
 reliquerant. Ea re comperta Menesius,
 stim arce Gomezio Ario concredita, cum
 viginti Lusitanos eduxit: adiunctisque Ario
 Bacianij auxilijs, per speciem occurrere
 nauibus, cum à Ternate soluisset, repente
 ré flexit iter. & copijs bipartito in terram
 urbem & malè munita, & defensoribus
 primo impetu cepit. Oppidani cum regu-
 si. vrbs iterum direpta & incensa. Inde ad
 nos, qui se se in arcem vrbe capta recep-
 à Menesio codicilli, cum clementi adhe-
 vti iterum suarum statum agnoscerent; capti-
 tera per bellum ablata redderent; & incolæ
 cum suis rebus abirent; neu barbaricum
 spergi ultra Christiano sanguine patere-
 si Cæsarem respicerent, gratiorem illi
 lenitatem in disceptando, & animi
 in complectenda concordia; quam in per-
 rebus, improba partium studia, & per-
 bello extrahendo, futuram. Ad ea ferociter
 responsum à Castellanis. dein, vbi admo-

ta scalasque videre; Fernandus præfectus, accepta fide, ad colloquium prodijt. In eo colloquio, post multam altercationem, denique pax ita conuenit. Castellani, captiuos & cætera ablata Lusitanis cū fide redderent. inde ad Zamafum oppidū orę Mauricę cum suis rebus abirent, nullas præterea plage illius adirent insulas; neu quā eius mercaturę aut negotiationis partem attingerent. Ternatensi Regi creptam paulo ante Maquienum insulam restitueret; neu illi, neu Baciano, aut alijs Lusitanorū socijs arma inferrent, nec Tidorensē, aut Geilolium, cæterosue illorum hostes, vlla inuaret oper sed ibidem quieti responsum ex Europa super cōmercijs controuersissjs, vti cum Ignatio ante conuenerat, exspectarent. Menesius naues ijs præsidiumque Zamafum vsque præberet; neu Castellanos, Tidorisue aut Geiloli Reges dein lacefferet bello. In hæc leges iusurandum vtrinque exactum: & datis qui prosequerentur, Castellani Zamafum sine mora transuecti. Sub hæc, Tidorensi quoque Regi data pax, & instaurandę rursus vrbis potestas facta, cum eo vt Ioanni certum quotannis tributū penderet, neque Castellanis in posterum, alijsue nationibus contra Lusitanos adesset. Additum etiam, vt Lusitanos aliquot haberet apud se, ad gentem Europæis institutis & moribus imbuedam. Per hunc ferè modum compositis in præsentia rebus; adulta iam ætate Boahates intra arcem emoritur. Neque abfuit veneni suspicio, in Arozium vulgò collata, quod vereretur (vt est sollicita omnis ambitio) ne maturo ad imperiū adolescente, dominari postmodū ipse desineret. Suffectus in Boahatis locū german^o frater, natu minor, Aialus, is verò vt sibi tandē aliquādo restitueretur, sūma

ope orare infelix institit mater. sed apud
 aures nihil ea deprecatio valuit. Aroezius, con-
 nuādi imperij cupidus, obstabat in primis. Ven-
 batque in ea re cum Menesio, quamquam alio-
 grauitur eidem infensus, cum alias ob causas,
 verò, quod Cacilē Vaiacum, è primoribus
 plus a quo fouere, sibi que palam anteferre
 tur, quæ res non Aroezium modò prorsus ab-
 uit à Lusitanis, sed etiam ipsi Vaiaco exitum
 lit, quippe, non ferens emulum Aroezius, fide-
 mùm criminibus hominē insectari capis, dan-
 iam, cum parum criminatio procederet, non
 uiso capiti apertè moliri. Vaiacus, cum se im-
 opibus aduersario cerneret; vndique infidij
 titum (quod vnicum erat præsidium) in arce
 Menesium cōfugit supplex. Verùm ne ibi qua-
 tuto esse licuit, inclusum, Aroezius, quasi
 cum & facinorosum, extemplò ad supplicium
 Menesio expetijt. Menesius, cum neque Aroezii
 exacerbatum, & amico inopi afflictioque
 tum vellet, suos in consilium vocat. Ibi dum
 tentijs certatur; Vaiacus interea, metuens, ne
 modū noxæ dederetur inimico; sese præcel-
 peratione è turri præcipitat. Huius viri inter-
 Menesium haud mediocris inuasit moeror. At
 sit ad iras acuendas, parua dictu res; sed qua
 gentibus magnos animorum motus exciuit.
 titam è Sinis paulo ante fuculam (vt sic) Menesius
 habebat in pretio. hanc extra muros forte pal-
 tem, oppidani aliquot ex infidijs occidere. Cui
 occidendi fuit, partim praua religio, quod
 meticis & Iudaicis additi superstitionibus
 pecudem vulgò execrantur; partim etiam
 Menesij ipsius; quem id peracerbè laturum

norabant. & sanè maior quàm pro re dolor homi-
nem pupugit; ac proinde quàm intentissima habi-
ta quæstione, afinem eius culpæ comperit. Cacili-
o Vaiduam, qui & princeps tum erat sacrorum, & A-
roezium Regemque ipsum arcis affinitate attinge-
bat. Hunc, nulla vel personæ, vel affinium, vel pu-
blicæ quietis habita ratione, in arcem arripi iussum,
Menestius in carcerem condidit. Vulgata dein re,
concurfus ad Menesium factus ab Aroezio & Pri-
moribus ciuitatis; quorum vel auctoritate, vel
precibus utcumque placatus, acceptis vadibus Vai-
duam è custodia emitti imperauit. id ministere-
rium Petro cuidam Fernando mandatum, infimæ
fortis homini; qui, ut est procax hominum inge-
nium in alienis miserijs, inter soluendum Vai-
duam, os eius ac faciem, frustra quiritantis ac diui-
nam humanamque implorantis fidem, petasone
pingui perunxit: qua ille contumelia adeo accen-
sus est, ut lacrymas non teneret. Producto dein
ad arcis portam, præsto fuit honoris causa Aro-
ezius cum magistratibus, & magno ciuium nume-
ro. quos, Vaidua, suam sortem miserans eiulans-
que, cum appellaret, aruina succulenta madenti-
bus genis; Lusitani quidem adstantes, ingenti sub-
lato cachinno, vrbantum Fernandi factum efferre
laudibus: at verò Ternatensibus, ad eam defor-
mitatem lacrymæ pariter oborta: atque ita super-
bum & indignum id ludibrium visum est; ut nisi
arx atque tormenta ceruicibus imminerent; arma
extemplò capturi, iniuriamque summi apud eos
antistitis vlturi haud dubiè fuerint. Sed præsen-
ti metu ac dira necessitate coerciti quieuerunt. Vai-
dua, ignominia ac doloris impatiens, volun-
tarium sibi in aliquot annos conscium exsilium:

ac vicinas interim insulas cum quarimonij
testationibus obeundo, gentem vniuersam
tra Mahometis contemptores omni arte solici-
re non destitit. At verò Ternate, incolis tam
superque irritatis; longè etià atrocior ad
randos omnium animos cōsecuta res est. In-
cem, vt supra demonstrauius, & pecunie
meatus penuria erat ingens. Inde milites cum
bernis atque è macello alia atque alia, vt in
presentibus nummis, interposita fide coem-
ac postea soluēdo non essent; concursus a ple-
expostulationibus ad Aroeziū fieri capti-
quando Lusitanos neque in ius vocare poterat
que ad satisfaciendum creditoribus cogere
reliquum erat vnum; annonam in vrbe co-
iussit. Ex eo Menesius milites increpare, quod
rum improbitate atque auaritia, nihil iam
prostarēt, illi contra, in Menesium Prætoris
Indiæ conferre culpam; ac simul ferociter
dium exposcere. Cū nihil eiusmodi altere-
ne p̄ficeretur, & inopia cresceret in singulis
Gomezium Ariū ad cōquirenda cibaria
matis aliquot insulā peragrarē placuit. Hanc
gè ab vrbe Ternate vicus est, Tabonam appo-
Eò progressi pauci ex Arii comitatu, quā
pulsandum, non ad precandum venissent; ita
des irrumperē, cibos efflagitare; si mora fieret
vim egerere. Cū maior quā pro numero
co audacia esset; non tulere diutius insolentiam
incolę: arreptis quę fors obtulerat telis, Lu-
minis deterrere à rapina institerunt, inde
iurgijs orta: & Arius procul clamore suorum
dito, ad opem ferendam & sedandum
accurrit. Neque segnius, ac maiore cum

fuit præses loci, vir egregiè fortis: accensisque ad iracundiam animis, cum nihilominus in temerario incepto Lusitani perstarent; pauci à multo pluribus circumuenti, multis acceptis plagis, quidam etiam armis exuti, in arcem ad Menesium reuertuntur. Horum conspectu & vociferatione ostentantium vibices, & sese fustibus indignum non modum acceptos ab agresti plebe querentium, commotus haud satis cognita causa Menesius; per ram, auctores eiusmodi facinoris ab Aroezio postulat. graues additæ minæ, ni extemplò dedantur. Aroezius, licet malum id sibimet Lusitanos contraxissè non ignoraret; tamen vrgente metu inuitus obtemperat. Tabona citati præses & duo è primarijs, Menesio sine mora sistuntur. è quibus ille duos præcisus manibus domum remisit. Præsidem verò brachijs post tergum reuinctis, in littore destitutum, ferocissimis duobus molossis obiecit. quorum impetum ac dentes, varia corporis declinatione, aliquãdiu frustra euitare conatus; horrète supplicij foeditatem effusa ex oppido multitudine; circumspectare primò cepit fugã: dein, cum terrestres omnes exitus milite obsestos cerneret; in mare se (quod supererat vnũ) ad incertam spem salutis immisit. neq; canes, quippe iam inescati, ab insequendo abstinere. pedibus tantum nanti, pone cum adhærent; dolore ac desperatione in rabiem actus, repente se se conuertit; dentibusque, horribile dictu, certare cum belluis institit: atque ad extremum, vnus aure mordicus apprehensa, cum iam sanguis viresque deficerent; moribundus, molossum vnã secum ad ima detraxit. Atrox & inhumanum id pœnæ genus haud immeritò visum, eò magis quod Lusitano ex

patrijs institutis ac legibus gloriari licet; nati-
gētium in homines dānatos mitiora exerce-
plicitia. Et Aroezius eo facto, ad implacabile
sij aduenarumque odium efferatus; de tollo
medio Lusitanis pariter & Castellanis ag-
pit. Ac per fideles primū internuntios placi-
Catabrunū facile adduxit; vt simulatque ca-
Ternatē Lusitanos audiret; Castellanos ipse
sim ab Toloco ad Geilolum allectos, ad v-
terficeret. Additum magno vtriusque confu-
sublatis peregrinis, regulū vterq; suum ne-
regnū inuaderet. Hisce de rebus dum occulte
lia inētur; atque ad fraudem, quando in ap-
spes non erat, tēpus & ratio exquiritur; in-
interim cōspirationis ad Menesium deferrunt
per summam dissimulationem Aroezium
(vti solebat) accersit, itemque ex Aroezij
quos ille in sceleris communionem ascie-
cipuos duos, Tamaranum & Boium: quorum
iudicijs capitalibus; illē rei maritima pre-
separatim interrogati de cōiuratione, pri-
tis constanter negabant: dein tormentorū
terrore, seriem totius rei sine cunctatione
sēre. Hoc tanto periculo Menesius iētus, d-
de consilij sentētia Aroezij, in elato suggesto
principes viros moris est) toto spectante
securi percussit. Reliqui duo quo genere le-
rint, incertum est. Eo casu perterriti primo-
bis, ad locum natura munitum, cui Turco-
simul cum Regina, liberisq; & coniugibus
rūt. Inde Regina denuò per legatos Aialū
Menesio summa ope repetere aliquandiu
rauit. Postremò, vbi clausas aures frustra
perspexit; Aroezij exēplo venale quicquid

ad urbem deferri vetuit, adeò vt pæne obsessi non
modò penuriam, sed etiã famem Lusitani sentirêt.
Interea Còsaluus Pereria successor Menesio desti-
natus, cum dies aliquot Malacæ ex itinere substi-
tisset; idoneam nactus tempestatem, in Borneum
traiecit; pacemq̃ue & hospitium cum Rege liben-
tissimo instituit. Ea insula est perampla. ducentas
circiter & quinquaginta leucas ambitu colligit.
Mahometem colunt populi: carnibus, oryza, & va-
rijs alimentis abundant; & super hæc, laudatissi-
mam caphuram, & primæ notæ adamantes, agallo-
chum; itemq̃ue apprimè expetitam vicinis genti-
bus factitij vini genus, quod patrio vocabulo tam-
poi dicitur, cum veste Cambaica, ære, argento vi-
uo, rubrica miniove permutant. Portus & oppida
numerant multa: sed præcipua nobilitate Borneú
regia est vrbs. hæc nomen fecit insulæ, lateritijs
mœnibus, & sumptuosis ædificijs mirum in mo-
dum exulta. Inde Pereria Ternatem delatus, per-
turbara omnia; Lusitanos, macie ac fame luridos
ac deformatos offendit. Accepta dein præfectura,
Menesium ab Reginæ oratoribus pro atrocitate fa-
cinorum dolenter & grauitè accusatum, in custo-
diam dat. habitaq̃ue ritè quæstione, sicuti à Præto-
re Nonnio in mandatis habebat, testata omnia cri-
mina, & litteris consignata, ipsumq̃ue Menesium
vincitum remisit in Indiam. Tum, iustè ac leniter
agendo cum incolis, Regemq̃ue puerum laxius &
liberalius habendo, Reginam & ceteros profugos
cum omni rerum copia ad urbem reduxit. Simul
etiam arcem (quippe alicubi aggere tatum extru-
cto murus & propugnacula deerant) absoluere ag-
gressus est: quam rem quò enixius ipsimet oppida-
ni adiuaarent; cum solenni iureiurando palam Re-

gina promist; ædificatione absoluta, se se
 sum ei filium incolumem fide optima reddim.
 Post hæc, ad Lusitani Regis negotia procurat.
 & prohibendum mercatura militem, toto pe
 incubuit. Neque solùm edicto graui, vti Men
 antea, cauit, ne cui præter ministros regio
 here cū incolis liceret; sed etiam circummissio
 fitore, mensuras omnes atque stateras è prim
 ædibus ablatas aut concremauit, aut fregit.
 præterea caryophylli partem eius quod fib
 que iam emerat, pretio dominis persoluto,
 giam apothecam conuehendum curauit. In
 acerbissimū accidit Lusitanis: militia quippe
 nia perosi; vetito commercio dudum affluen
 coemptisque frugibus, tanquam serpentes
 ris, incubabant. Ante alios Fernandus Lupi
 Episcopo (vicarios tum, sacerdotes etiam
 vulgò appellabant) qui cæteris exemplum
 disciplinae ac sanctitatis deberet esse; in
 sibi negotiationem, & ereptum è faucibus
 rium quæstum, pati nullo modo poterat.
 mus huic Vincentius erat Fonseca, vir sed
 ac turbulentus. Atque hunc quidem, Prefect
 repta occasione, quod exigenti vigilas
 ferocius & contumacius respondisset; in
 coniecit. Verùm cæteros ex eadem factione
 cendi, haud æquè expedita erat ratio: quippe
 plures, & paratos ad facinus; & incolarum
 tolli edictum pariter expediret, opibus ac
 subnixos. Hisce rebus elati pleriq; milites
 arcem præfectumq; deserere, ac partim ad
 lanos, partim etiam ad Mahomeranos transire
 cogitarūt. dein, veriti, ne si adeo aperirentur
 animos; periculū affinis ac liberis in

relictis crearent, sibi que receptus à tam præcipiti consilio non daretur; tutius ac satius fore statuît; per ipsosmet Ternatenles exitium necemque præfecto moliri. Nec mora. mutuis adhortationibus inflammati; non modò plebem, sed etiam magistratus, atque adeò Reginam ipsam in præfectum accendere. Venisse nouum ex India non hospitem aut amicum; sed dominum actyrannum: qui, dũ à Prætorè Indiæ, & regijs Quæstoribus gratiam ineat; gradumq; sibi ad opes & imperium struat; aliorũ omnium rationes & commoda negligat: & iniquissimis edictis, contra naturæ & gentium iura, totũ commercium interuertat. Neque verò blanditijs & fucata eius comitate decipi se patiantur. Simul atque arcẽ absoluerit, certum esse illi, non Regem modò è custodia nullo pacto dimittere; sed etiam Reginam ipsam vnà cum proceribus repente comprehensam, in eundem carcerem includere; quò pluribus obsidibus obnoxios ad omnia sibi habeat insulanos; nec tantum alimenta subtrahere, vt antea, sed ne hincere quidẽ in posterũ audeat quisquam. Ni talia machinantem occupent è medio tollere; non modò graua fortunarum damna; sed etiam teterrimã hand dubiè seruitutem omnibus imminere. Hæc, & alia eiusmodi, quæ in tali re praua cupiditas & malitia suggerebat; secundis auribus cum à populo, tum à Regina in primis accepta. ac læta mulier, quicquid irarum ac simultatũ cũ alijs fuerit, totum id in ipsos vertisse Lusitanos; tam præclaram occasionẽ vlciscendi acceptas iniurias, delendiq; gentem insociabilem, è manibus elabi passã non est. Vocatis ad concilium affinibus amicisq;ue, demonstrat; agitatatos partim conscientia scelerum; partim intercepti lucri dolore Lusitanos,

tanos, capitali inter semet odio diffidere; tan-
 tus maximè præfecti necem omnibus vone-
 tere. Collata in eos à Boleife coniuge bene-
 dextrasque iunctas & hospitij sanctissima
 memoriam reuocat. Pro ijs quàm male re-
 gratia, reputare apud se quemque iubet. In
 vita functo Boleife, paruulos liberos fraudu-
 cem abreptos; se se agrè ex impiorum manu
 lapsam, relicto folio, vagam inopem que
 tolerasse vitam; maiorem natu filium, ve
 ad capeffenda regni gubernacula pubescen-
 perit, veneno sublatum. hunc, qui sibi artu-
 persit vnus, per quotidianos dolos & calli-
 strationem in custodia detineri: ad hæc, in-
 randas contumelias, & inaudita post homi-
 moriam infantium supplicia cruciatuque
 memorat. Hortatur, quandoquidem ipse
 tani ad facinus adeò gloriosum inuitent, a-
 tras quodammodo porrigant; sese ad ty-
 interficiendum ingenti animo parent. In
 belluam, adiuuantibus vel certè appro-
 inimicis, in ipso cubili mactarint; tū sub-
 subsidijs, quæ in tempore sint affutura, occu-
 intestina rabie lupos ad vnum omnes occu-
 arceque occupata, & excusso impotentia
 minatus iugo, innoxium Regem orba patre
 uibus, vrbi tandem aliquando restituant.
 magni negotij fuit cunctos in sententiam
 re; quippe Lusitanis & natura cultuque dil-
 & publicè dudum infensos, & proprijs
 damnis atque offensionibus irritatos. Cum
 tim in id operam suam deferrent, dies rei
 da condicatur. Interea Regina ad omnem
 onem auertendâ, officia in præfectum

operas in arcis ædificationem vltro suppeditare;
hortari vt munimentis perficiendis insistat; scili-
cet quò sibi optatis vnici filij amplexibus quam-
primum perfrui liceat. Vbi destinata affuit dies;
delecti viri tum in Mahometis fano sub arcem, tū
etiam in proximo loco, eoque densissimo, clam in
insidijs collocantur: qui vbi è turri signū editū sit,
extēplò per inchoata vel intermissa opera in arcē
irrupant: dein cōiurati cum gladijs, ijdē ferme
qui familiariter ad Regem itare consueuerant; cir-
ca meridiem de more intromissi, ad intimam tur-
rem sine vlla interpellatione perueniunt. ibi cum
Rege collocti, simul expediunt ferrum; & colligunt
animos. Maximè opportunum erat diei
tempus: custodibus ac ministris, vti solebant, me-
ridiandi causa dilapsis; & præfecto per summam
securitatem intra cubiculum quiescente. Vnus
Vincētius Fonseca vinctus vigilabat in proximo.
Is, è corporum motibus vultuq; confuso rem haud
obscure coniectans, cunctantes hærentesq;, nutu
ac verbis instigando perpulit tādē, vt in cubicu-
lum præfecti impetum facerent. Ergo strictis gla-
dijs hortati inter se, alij fores effringunt; alij gyp-
satos arundine intertexta parietes, calcibus pro-
ruunt. Pereria, arreptis armis cū se se acriter de-
fendisset ac diu; transfixo denique duobus ictibus
pectore, moribundus occumbit. Interea qui sub
arcem in delubro latebant, gestientes cupiditate
cædis & sanguinis, non expectato signo teneri nō
potuerunt, quominus in prætereuntem fortè Lu-
sitani irruerent. Eo argumento, nec non clamore
ex præfecti ædibus vociferantis ancillæ, patuit
fraus. Tum excitati Perereriæ famuli aduolant: ad
arma vocatur: atque, vt in communi metu, ab
vtrius-

vtriusque factionis hominibus ad turrem ex-
 plo concurritur. ibi, mira celeritate, ante
 signum ederent percussores oppressi partim
 duntur; partim è muris fenestrisque sese
 pites dant. Ab Lusitanis, vt in retrepida,
 portæ; & pro mœnibus, & propugnaculis
 lia stationesque pæne serò disposita. Ac pe-
 modum eo die seruata non arx modò; sed
 Pereria excepto, vita omnium ac salus; ex
 profectò Dei benignitate, credo propter
 futura postmodum in ijs locis Christianam
 consuleret. Sub hæc, inter Lusitanos de
 re, vti consueuerant, ingenti contentione
 tum est. Atque ad extremum, adnitente
 per seditione ac tumultum, præteritis
 habenda erat ratio more atque instituto
 vinclis ereptus Fonseca in locu defuncti
 exemplo sufficitur. Ab hoc, tamen non
 luntate, quàm vi, quod alioquin ex omni
 gione com meatibus arcereur, commo-
 ctum est nihil, quàm quod expostulante
 Aialum filium reddidit. Cæterum, milti-
 glecta disciplina, & contempto Ioannis
 liberam negotiandi potestatem atque
 Lusitanis indulgit. Et ipse postmodum apud
 Pratoré accusatus (incertum quibus artibus
 niu criminu & flagitioru impunitatem
 est. Aialo regnate, nihilo quietiores, quam
 res fuere. Quippe dum seuerius exercet
 & à magistratibus cæterisque, quos ad
 publici peculatus pauerant, acrius
 poscit; principum sibi odium simultate
 uit, ij probabilem nacti materiã criminum
 per eos fortè dies vagi ad rapinam aliquantè

ab agrestibus interfecti fuerant, eius cædis culpam in Regem conferendo, aliasque comminiscendo calumnias, Fofsecam adduxerunt, vt infontem Aialum vi atque armis pelleret regno, eiusque loco Tabariam spurium substitueret, è stirpe regia minimum natu. Ea res multitudinis animos vehementer offendit: ac vulgo Fofsecæ diras omnes imprecabantur, atque etiam è Lusitanis nauarchis minime deerant, qui cum eo palam exercerent inimicitias, & indignam Consalvi Pererix necem, amissamque propemodum arcem, & summa iniuria occupatam ab eo præfecturam exprobrarent. Ita, domestico simul & externo sollicito metu, peræque omnibus aded diffidebat, vt non die non nocte arma deponeret, nihil ab vlllo porrectum, nisi sinistra acciperet manu, quod alteram ad stringendum gladium expeditam haberet; &, quod in conscientia magnorum scelerum accidit, umbras horreret. Interdum etiam, congressus hominum vitabat, ac lucem; & in solitudinem abditus; statum rerum suarum tacitus apud se desebat. Eò libentius de successoris aduentu nuntium accepit (is erat Triflanus Ataidius) eique sine vlla tergiversatione clauis arcis & gubernacula tradidit. Hoc præfecturam gerente, haud contemnenda occasio amplificandæ in eo tractu Christianæ religionis affulsit. Momoia est vrbs in Moro. Simulacra colebat gens, atque inde Mahometani quotannis prædas agebant. eam iniuriam & calamitatem querenti Momoiano dynasta, Consalvus Velofus, qui tum ibi negotiabatur, spem fecit, si Christiana suscipere sacra in animum induceret; auxilium cõtra eas incursiones à Lusitanis impetrandi. Haud aspernatus conditionem

nem barbarus, auctore Consaluo legatos ad
 dium mittit. ij, dies aliquot à præfecto com
 habiti, sacro fonte abluuntur: dein mun
 culti ac Lusitano vestitu ornantur; in par
 reuecti, plenam promissis legationem
 renuntiant. Ille, tam lato successu, magnam
 duciam erectus, Ternatem extemplo contem
 bi iuncta cum Lusitanis amicitia; magnifico
 copia loci apparatu, ipse comitesque bapti
 frati, atq; alijs quidem alia de more impo
 mina: dynasta in Lusitani Regis videlicet gra
 Ioannes est appellatus. Momoia redeunt, q
 additus Simon Vaseus sacerdos. Huius oper
 fertim Ioanne adnitente, multi paucis diebu
 clesiam adscripti. Cumq; in dies cresceret
 rus; laboranti Vaseo Franciscus Alvarus
 dos paulo post ab Ternate succurrit. Tū ve
 mi infimiq; credo magis imitandi princip
 (vt euetus postea docuit) quā quò necessar
 stianæ fidei capita probè tenerent, religio
 ciem simulacris vni Deo nomina profiteri
 runt. Simul, delubra non pauca, statuis de
 comminutis atque sublati, ritè expiata, &
 diuino dicata sunt. & ab Ataidio, vti re
 Lusitani milites aliquot Momoiam trāsm
 urbem munirent; ac nouellos Christianos
 metanorum incurſu rapinisq; defenderent
 hæc ad Momoiam fiunt; Ternate ab impro
 disq; rerum nouarum, Tabariæ nomen ad
 defertur, quasi de occupada per dolum arc
 liū iniret; ipsiusq; præfecti vitæ in primis
 tur insidias. Ea criminatio, innoxio adole
 initio calamitosa, ita exitu salutaris fuit
 ab Lusitanis fraude in arcē illectus, repen

cla conijcitur. dein crimina diluere, atque iras lenire præfecti frustra conatus, cum valida custodia in Indiam ad Prætorem est missus, atque ibi deum causa cognita, verbis honorificis absolutus, repudiato Mahomete Christianus efficitur. Inde patriam repetens, cum ad Malacam ex itinere substitisset, extinctus est morbo. Cæterum Ataidius, præiudicata re, neq; Nonnij expectata sententia; Cacilem Aerium eius loto fecerat Regem, Boleifi pariter ex pellice natum Iaua: quæ, filij salutis non sine causa metuens, cum acrius tenderet, ne tam in fausta successione aleam subiret; satellites puerum à complexu parentis auulserant; ipsamq; muliebriter vociferantem, vasano perciti furore, ex ædium fenestra præcipitem dederant. Hoc tam atrox facinus, non Ternatensium modò; sed omnium eius plage Regum ac populorum iras denuò in Lusitanos accendit, ac vulgo in cœtibus concilijsq; præter cæteras querimonias & maledicta, fremebant, indignam atq; intolerabilem esse rem, ab ijs qui pane precario nuper in eas regiones irrepererint; Reges incolis ex libidine dari adimiq;. Id verò in primis pro suo quisque sensu & ingenio deplorare. Ac per eos ipsos dies, ad cumulamdam inuidiam, fœdum Pinti cuiusdam factum accessit. Is ad explorandum Mindanaum, & alias circa insulas, ab Ataidio missus, à Mindanao ad Siagum deuenit, ibi clementer acceptus, cum Rege hospitium ac societatem mutuo sanguinis hauitum sanxit. is genti solennis fœderum ritus, inde, cum securi insulani quasi ad amicum & socium, vel contrahendi, vel etiam visendi causa familiariter in ipsam nauem adirent; Pintus, aliquot ex repente correptos, abdito loco infra tabulata

coniecit, asportandi causa. Non latuit ea fr
 colas. quippe, dū se ad iter expediūt nauze
 vnus ē captiuus in mare desiliit; nādoque
 suos peruenisset; rei gesta seriē exposuit. Reg
 accēsus ira, extēplō celoces deduci, & in
 tos imponi iubet. ab ijs Lusitanus prope
 liendū oppressus, sēna postmodū coorta
 pāne submergitur. Inde ad leuandā onere
 ctis in mare tormentis, magna cum formi
 trepidatione Ternatē applicuit. Hasce ob
 niū animis maiorē in modum exasperatis
 censes Reges ad extinguendum nomē Lusit
 missis vltro citroque nuntijs, cum Ternatē
 pulo cōiurauerant; in eandē societate reg
 que Papuarū insularū assumptis, Vaigantē
 geo, Quibibio, & Mincimbo. Consiliū erat
 varijs locis Lusitanos, ad internecionē de
 natensis arcis præfidiū; quando muralia
 deerant, subtractis vndiq; alimentis fame
 re: si id minus ē sententia cessisset; felices
 res vltro succidere, & cū familijs lōgē in
 re; vt quoniā noxia & inuisa natio armis
 ra pelli non posset; certē solitudine ipsa
 rerum omniū, excedere cogeretur. Hisce
 constitutis; initiū belli factum à Ternatē
 quā occultissimē suis rebus in tutum eg
 quid hosti ad prædā reliquū esset; post
 lucem oēs ex vrbe profecti sunt. frustra
 vt primū id rescīuit, abeuntes omni ope
 re; eorumq; iras pollicitationibus & blā
 mulcere tentauit. Maritima primū locū
 ab arce petiēre: dein cū à Lusitanis nau
 rentur; in abditos saltus ac præaltas rup
 re se se, inde furtiuis expeditionibus,

res maximè & lignatores Lusitanos fiebat impetus
 quinetiâ, vt nullam secum pacis conditionem esse
 Ataidius intelligeret; patriam ipsam Ternatè, vbi
 erant aliquot domicilia Lusitanorum, subito ad-
 uentu iniectis ignibus concremarunt. Eodè fere tẽ-
 pore cæteræ quoque gentes in arma coortæ: & Lu-
 sitani, qui alijs alijsque in regionibus, vt apud am-
 eos agebant, repente circumuenti cæsi que. Et in
 Moro, præter alios, Simon quoque Valæus sacer-
 dos occubuit. Franciscus Aluarus, multis vulneri-
 bus acceptis, ægrè nauicula Ternatem euasit. Pessi-
 mū verò ex ea coniuratione illud accidit, q̄ Cata-
 brunus veneno adolescentulum Geiloli Regè su-
 stulit, regnumque per scelus inuasit: dein ad occu-
 pãdas in eo tumultu Mauricas insulas magna clas-
 se profectus, neophytos Momoianos, vtpotè Chri-
 stianis præceptis leuiter admodum institutos, ab-
 recta in Deum fide, metu minisq; deduxit, vno in-
 cassum reclamãte dynasta Ioãne: quippe qui Chri-
 stianæ disciplinæ præcepta, & Euangelij verita-
 tem, in pectus altè demiserat. is, vbi obstinatos ad
 deditiõnem, atque ab suscepta religione per sum-
 mam leuitatem atque perfidiam auersos popula-
 res animaduertit; locum extra urbem tumultua-
 rio opere muniit; frustra que hortatus Lusitanos
 aliquot quos circa se habebat, ne asperis in rebus
 desponderent animum; ipse cum paucis familia-
 ribus oppugnationem hostilem à matutino tem-
 pore ad vespèrum præclare sustinuit. Noctè dein,
 desperata corporũ salute, ad animos præsertim do-
 mesticorum quacunq; ratione seruãdos incubuit.
 Vxorem habebat Christianis nuper sacris initia-
 tum; hanc vnã cum paruulis liberis, ne propter in-
 firmitatem naturæ vel ætatis, de baptisimi præmijs

periclitaretur, in opinionis errore optimo
 animo, sua ipse manu peremit. inde cum
 que manus pararet afferre; domesticorum
 uentu prohibitus, & non sine magno animo
 re, Catabruno traditus est. Ab eo cum in
 retur, cur tam triste cōsiliū cepisset, immo
 coniugem cum innoxia prole occidendi pe
 mum nefas; vxori quidem ac filijs egregie
 sultum esse respondit; quorum sexus atq;
 salutari Christi confessione abduci facile
 set; at se se, uti virum deceret, nec tyrannū
 horrere, neque extrema supplicia cruci
 Christi causā defugere. Hac orationis
 Mahomerani sequitiam acrius concitauit
 eo iam esset, ut carnifici traderetur, amici
 procerum deprecatione seruatus est. Dignū
 fectō qui nō in vltima barbarie, sed in Euro
 dia nasceretur. quippe, tam generosum inge
 cultoribus peritis adhibitis, ad eximia
 omnium frugem haud dubiē peruenisset. In
 nes quidem, quam dixi constantiam ac firmi
 nem praestitit. De caetera neophytorum
 trum vel vnus in fide manserit, nihil comp
 adeo (ut est in sacris litteris) malē fundat
 cia, ingruentibus ventis atq; procellis, firmi
 mento soluuntur. Hæc, & alia eiusmodi
 Ataidio peracerba erant; sed acrior & pra
 erat sensus quotidiana penurix, omnium
 populis infensis infestisque, itaque ingratis
 in singulos dies annona, oryzae precium
 os à sestertijs binis ad quadragenos serm
 nerat: iamque fames vrgebat, atq; cumque
 rerū procul dubio foret, ni per idipsum
 cum cōmeatibus & modico militum

to, Simo Sodreus à Malaca, & à Mindanao Pintus, cuius paulo ante meminimus, affuissent. Hoc autem subsidio Lusitani, varijs eruptionibus Turutū castellum egregiè munitū, itemq; Palatiam, & Callamarā, & Gicū haud sine certamine capiunt. quibus victorijs laxata duntaxat in presens angustiae sunt, deficiente dein rursus comœatu, imminutoq; varijs cladibus presidio, premi denuò longè vehementius cepti, utiq; postquā comisso navali certamine cum Tidorensibus, præter consuetudinem, semel iterumq; malè pugnatum est. Ex eo tempore de maris possessiōe deiecti, egredi ex arce nusquam audebāt: & diuina magis benignitate, quàm viribus humanis, in aduentū Antonij Galuani extracta obsidio est. Eduardi, cuius supra mentio est facta, filius erat Antonius, in Abalsina legatione ad Camaranum insulam vita functi: vir excellenti cum in Deum superosq; pietate ac religione; tum erga homines æquitate, & incorrupta in Regem suum fide; & super hæc, admirabili quadā nauticæ rei scientia: quippe gubernatorū, in syrtibus euitandis & dirigendo cursu errata corrigere; desperantes, ut sæpe fit, de salute vectores nautasq; confirmare; & morbo laborantes mira sedulitate suis etiam, vbi res ferret, impensis curare iamdiu solitus. Is, cum in India priuatam rem ageret, ex regijs repente litteris Molucarū præfectus ab Nōnio declaratur, ac tametsi non ignorabat quàm affecta atque aded exulcerata Molucensis esset res; tamen obsequio in Regem, & studio rei communis adductus, plenam laboris ac periculi præfecturam haud grauatè suscepit. cumq; ei, è hisco regio, in stipendiū & sumptus necessarios nummi tardè idmodū ac malignè præberentur; sua ipse pecunia

Ff 3 (habe-

(habebat autē in numerato nō exiguā, qua negotiari si cū industria pergeret, ad opes ingentes perire breui tempore potuisset) & militē cōducere & varios commeatus, & molas, & plumbū, & alijs generis ferramenta, quibus rebus carentibus, coemit. itemque ad propagandam Ternatensem, hostesque de spe dei ieiūdos eius colorata praefectura extinguenta, Christianas mulieres liquot secū auexit, quas ibi cum Lusitanis matrimonio collocaret. Cum hoc apparatus cōfectus, Malacam venit: inde per Bornoniam ad Ternatem incolumis appulit. Delectus non praefectus modō, & vulgus militum, sed sacerdotes cum hymnis & lacris carminibus uiam prodire, quasi ad certam eius praefecturam ac libertatem ē caelo descenderet. Neque fefellit spes. quippe, expositis à Galuano comitibus, annona primū leuari coepit, & dilectissimo cello praepositi, & in singulas res pretiū statueret, quō ne pluris quaeque uaniret. Praeter haec, rusticorum disciplinam regendam, curandolampulariū animos, recentia Alphonfi Cardinalis decretis, seu constitutiones ecclesiasticas cario tradidit. dein ad militiae munera, & ubi opus esset instaurandam, curas intendit, & tūc in suos, fortitudine & vigilantia in bellis cum arma nunquam exueret, & pro vallo exeret, & ad subita ac periculosa primus accursum enixē operam dabat, ut omnes in salutari cōfida atque in officio contineret. Ad Tidorensis tempore constiterat moles belli, quō conuulsio Aialo exsule assumpto, armatorū millia plura quaginta cōtraxerant. neque urbem tantū circum muro fossaque, sed etiā, in praekta supra videret.

pe, castellum, arcis instar, extruxerant. Inde cum Ternatense infestū haberent littus, & prodeuntes ad piscationē & quotidiani victus ministeria Lusitanos exciperent; veritus Galuanus ne per bellī morā in pristinas recideret rerum omniū difficultates, missis primò Tidorem legatis, Reges ad superioris temporis offensiones voluntaria obliuione delendas, atq; ad renouādum cum ingenti quāstu commercium eblandiri conatus est. dein, cū in statū nouo successu barbari omnem pacis mētione[m] asperrarentur, atq; ad eō in Lusitanū nomen conuitia & probra iactarent; Galuanus, fufis ad Omnipotentem Deū precibus, & cælestiū vniuersorum ope suppliciter implorata; rem est ausus portenti similem, & meritò carituram fide; ni alia cōplura id genus euenta, hoc etiā ipsum omni suspitione mendacij apud æquos rerū æstimatores eximerēt. Naues habebat in portu maiores, nō amplius quatuor: & præter eas, aliquot leuiora nauigia, in clasficulam hanc impositis circiter quadringentis armatis, quorum erant Lusitani centū & septuaginta, reliqui, Aërio & paucis exceptis, infimæ sortis homines, ac Lusitanorum fere mancipia; Tristano Ataidio cum eius familiaribus amicisq; ad custodiam arcis relicto, Tidorē petit vltro; & nullis (incertum quare) hostium nauibus obuiam egressis, idonea statione extra istum teli anchoras iacit. inde obsidentem littora[m] multitudinem, & situm vrbes, ac totius circa regionis naturam attentè perlustrat. Aduocato dein concilio, optimum visum, imminentem vrbi rupem arcemq; que, vt in tali nullo metu ad hoste neglectam, inuadere. Ad eam rē Lusitani delecti centum & viginti; hisce additi è reliqua turba qui trecentorum summam exple-

rent, cæteri, classem tueri, & ad hostem diffin-
 dum, huc illuc circumagere naues, & variâ
 descensionem ostentare iussi. Galuanus inter
 die qui fuit Indorum præfidi & Apostolo The-
 sacer, anno à partu Virginis supra sesquimil-
 mum trigesimo septimo, quendam è capti-
 etus peritū itineris ducem, remotiore ab vi-
 co, circa quartam noctis vigiliâ cum ea quam
 manu descendit; silentiâ; agmine & expedire
 syluestres maximè semitas ad montis verticem
 occultè succedit. Iam itineris magnam per-
 lento gradu, lassitudinis vitandæ causa, con-
 rat; cum orta lux, & micætes procul galeæ, re-
 sti prodidère. extemplò ad arma conclamant
 renda cum vociferatione: quam, repercussis
 pluci, nemorum densitas, ac sinuosi conuul-
 fractus augebant; & omni ex parte, quadam
 dam haud dubiam, concursus illicò fieri co-
 Ante alios Aialus, quem ex amisso regno pro-
 us vrebatur dolor, ad præoccupandos transi-
 parte copiarū accurrit; & modica in planiti-
 sitano è syluis egredienti fit obuiam. ibi eos
 repente pugna Aialus casside armatus, & in
 ferreis, prælongam vibrans utraq; manu
 am, in hostes furibundus inuehitur: ac dimi-
 tis & fistulatoribus incautius obijcit sese:
 dique peteretur, vulneribus aliquot accep-
 arma procumbit; & simul, vt erat egregijs
 momentò refurgit; ac dissimulato aliquantū
 lore ne suis trepidatione inijceret, ante præ-
 na præliū cedere perrexit: dein, cum lacus
 sanguis, quippe nullo medicamēto suppre-
 quete iâ artus animo, & oculis offusa caligine
 sus occubuit; tantū ad stipatores effatus, &

quã ocyssimè tollerèt; ne canes (sic enim Lusitanos vocabat) optato ad ludibrium corpore potirètur. Vti infferat, nõ sine periculo factum. & ipse quidẽ elatus ex acie, paulo post efflauit animã: reliqui attoniti casu Regis (vt est fugacissimum genus) extẽplò terga verterunt: ac per inuia cautesq̃e prærupras passim arma iactantes, pars nota nemorum latibula; pars vrbem trepidi repetunt, ac venientem subsidio alteram aciem, per angustos calles vnà secum auertunt; pars montis cacumen contento cursu occupare nituntur: horum maximè tergis instat Lusitanus; cæsisq̃e compluribus, vno tantùm amisso mancipio, immistus fugientium turbæ in arcem irrupit. Ibi Galuanus tam insignem victoriam, ac planè diuinam, Christo domino superisq̃e gratulatus, ignes arci confestim iniecit prudenti consilio. quippe oppidani pariter & externi, vbi supra caput grassantes flammæ videre, subito pauore perculsi, cum imbelli plebe sese certim è portis ac propugnaculis in apertum effundunt: Lusitanus interea, collectis vtcunque viribus; cum incitato clamore, ac tubarum cantu, ex arce decurrit; ac sine certamine vacuum defensoribus, refertam diuitijs vrbem ingreditur. ad quas cum extremo periculo diripiendas, ne cæca præceps auiditate discurreret miles, ædificijs omnibus insili Galuani subditæ faces: magnoque omnium dolore, quiq̃e vt in tutum suas opes eò congesserant; quiq̃e subiectam oculis adamauerant prædam; cuncta, exceptis com meatibus, intra paucas horas arsere, & ex ea quæ tardior ad fugam fuerat, vrbana multitudine, capti plurimi, iuncusq̃e in portu vnus, & actuaria nauigia permulta. Minutis dein prælijs terra mariq̃e fatigari hostis

Ff 5

cæptus

captus: quem ad huiusmodi machinas rudem
 huc, nihil æquè ac tormenta Lusitana terrebant
 simul etiam, prægrauante multitudine, in tan-
 ua insula cibariorum difficultas vrgebat. Sed
 hæc, aduenis Regibus non sine causa iniecit
 mor; ne Lusitana classis aucta nauium numero
 in eorum fines impetum faceret, ac proinde
 omnis fermè coniuratio, vbi proprij periculi
 cessit merus, quãlibet leui de causa dissoluta
 dorèsi valere iusso, foederati Reges domum
 que suam repente dilapsi. Eam occasionem Ga-
 nus denuò tentandæ cum Tidorensi pacis in-
 ratus, si fortè rebus aduersis ferociam exuisset
 gatos ad eum & litteras misit: neq; ita difficiliter
 at, desertum à tot auxilijs, & recenti clade per-
 ritum, ad æquitatem & concordiam reuocare
 nitente præsertim Caciile Rade, Regis fratrem
 mano, qui inter cæteras causas, vulgata Galuani
 virtutũ fama commotus, amicitiam & societatem
 cum eo vehementer optabat. Pacis conditio
 fuere; vt Tidorensis ablata Lusitanis arma & ma-
 chinas omnes redderet: caryophyllum insula
 tum Lusitani duntaxat Regis procurator
 Ternatensi formula venderet: neminem
 Lusitanos aut armis, aut vlla iuaret opere: Lusitanos
 pretium sine dolo persoluerent; & vrbi restituerent
 dæ vnà cum insulanis instarent. Hæc in lege
 nouata societas est: eaque magis in dies multum
 inde congressibus donisque, & egregia in
 Galuani fide ac liberalitate coaluit. Inde ad
 Geilolium, minitantem adhuc, & de Christi-
 ligione in primis pessimè meritũ, Galuani
 se profectus, Ternatem sua tempestate re-
 Ibi, quod Rati nauigationis Indicæ ad-

nefaria militum seditio rursus exorta. & missio-
 nem, & frugis priuatim auehede potestatem fero-
 citer postulabant. eos, Galuanus, quando per vim
 coercere non poterat; tū verbis, tum exemplo ad
 officium reuocare conatus est. quippe, non solū
 ipse, contra aliorum consuetudinem, ab omni ne-
 gotiatione prorsus abstinuit, sed etiam vltro sibi
 collarum à Tidorensi Rege proceribusque magnū
 caryophylli numerum, in Regis Lusitani apothec-
 as à scribis & custodibus iussit inferri. Sed videli-
 cet nullū in rebus humanis remedium efficax est,
 vbi mentem, de cœlestium bonorum contemplati-
 one deiectam, fœdus auaritiæ morbus inuaserit.
 Facta conspiratione permulti collectas fruges fur-
 tim in naues imponunt: tum intentantes arma pa-
 lam, si quis eos retinere aggressus esset, non modò
 contra leges amicitia, sed etiam contra iurifuran-
 di fidem, inter infestas gētes ducem repente desti-
 tuūt, & impia velificatione in Indiā intendūt iter,
 neque tamen de facinore tam atroci vlla dein quæ-
 sitio ab Indiæ Prætoribus habita. At Galuanus,
 quamquam asperis in rebus à magna suorū parte
 desertus; consilio tamen atq; animo stetit. Ac pri-
 mū, quod omnes in partes magnopere interesse
 cernebat; profugos & ipsa desperatione in furo-
 rem versos Ternatenses mitigare, & in patriam re-
 uocare adhortationibus, monitis, ac præsertim il-
 lustribus iustitiæ & sanctimonix documētis insti-
 tuit. quā ad rem, Tidorensiū quoq; suasiones haud
 mediocris momenti fuere. Paulatim ergo posi-
 tis odijs, relictas dudum sedes & incunabula re-
 petebant. Quominus frequentes redirent; Taba-
 riz desiderium (quippe nondum defunctum audi-
 erant) Aialo præsertim extincto, erat in causa. Acriū,

inter

inter cætera, quod & ætate minor, & è peregrinis
 pellice natus esset, auersabantur. Galuanum
 bant, vt innoxium Tabariam ab Indiæ Præ-
 deposceret: atq; ipse interim arbitratu suo
 administraret. Neque conditio erat speranda
 quandoquidem ex huiusmodi procuratione
 ter ceteras vtilitates, nullo prope negotio
 nus ditari affatim poterat. Sed partim, credo
 certus vtrum ea res Ioâni Regi grata esset
 partim haud ita decorum ratus, Christianum
 minem in parentis pastorisq; loco Mahome-
 nis præesse; oblatum sibi honorem opesq;
 no animo & excelfo repudiauit: omniq; an-
 studio, muneribus etiam è sua pecunia colere
 est, vt in patriam cuncti remigrarent, & con-
 nis concordia salutisq; gratia, Tabaria
 omisso, Aerium Regem volentes agnoscerent
 maxime ratione Galuanus rem Ternatensem
 multumq; iactatam, haud sine magno labo-
 difficultate restituit. Cæterum ab Geilolo, &
 cianio adhuc restabat bellum. Nec dubitauit
 uanus Regem vtrumque ad singulare certamen
 prouocare; vt vnus, aut alterius capite
 quam multitudinis damno & vexatione, cer-
 na finirentur: & in arenam haud dubie ven-
 set, ni Rades, cuius modò meminimus, pro-
 tia intercessisset. Hoc vel in primis adiutor
 questro, non prouocatio tantum oppressa;
 etiam inter Lusitanum & Reges ambos reco-
 ta pax, & longo interuallo renouata commo-
 Post hæc, ad reficiendas vrbes per bellum
 curæ conuersa: qua in re fidem Tidoreni
 nus egregie præstitit. dein, calcarijs institutis
 natensem ipse arcem augere ædificijs & p[ro]p[ri]is

maculis aggressus est: porusque aditum, antea insidiosum & perangustum, scopulo qui medium occupabat, ferramentis exciso, reddidit ampliorem. Ad hæc, Lusitanos colonos, contractis ad sobolem nuptijs, hortando perpulit, priuatas ædes pro arundineis cœmentitias facerent; puteos foderēt; hortosque & allatas ex India vites, & poma fererent; quam ipsam ad rē & ad cætera vitæ ministeria, largas aquas à duodecim fermè passuum millibus ad arcem vsque perduxit. Insuper Aerio Regi, ducta iam ad propagandam stirpem vxore, consulenti popularibus suis, & ædificandi æmulatione vehementer incenso, rectas vias atque trāsuerfas, & cæteram vrbs dimensionem summa eius voluntate descripsit, neque ipsum modò Regem, sed omnes peraquè incolas, omni officio & humanitate demerebatur. Ex quo apud barbaros tantum huic viro benevolentix & venerationis accessit; vt eum æquè ac parentem cuncti obseruarent: ipse quoque Rex, & magistratus; nihil ferè grauioris negotij, nisi ex eius auctoritate susciperent. Per idem tempus, in Mauricis insulis archipirata quidam, haud contemnenda classe non modò gentem importunè vexabat; sed etiam Ternatensibus atque adeò Lusitanis aperte minabatur. Aduersus id malum Galuanus caracoras aliquot ab Tidorensi Rege commedatas, cum paucis Lusitanis & auxiliariis alijs misit, Fernando Vinagrio sacerdote, viro impigro, expeditioni preposito, is, Christo duce ac præside, insignem ex hoste victoriam tulit. Archipirata, & iphus frater, alijque multi occisione occisi; cæteri turpem in fugam auersi. Inde Vinagrius ad Mauricas res componendas adhibito studio: cum plerosque ex ijs qui per metum à

Chri-

Christo paulo ante descenderant, in gratiam
 Ecclesia reduxit; tum alios quoque non paucos
 fidelium numerum aggregavit. Hanc letam
 victoriam, alia mox neque magnitudine, neque
 fructu inferior subsequuta. Iunci complurima
 uia, Banda, Macazare, & Amboino insulis ad
 mendum caryophyllum Molucas petebant.
 cognita Galuanus, ne per huiusce classis ad
 tum Lusitana commercia turbarentur; carum
 viginti quinque, Lusitanos haud amplius quam
 ginta, & auxiliares circiter quadringentos
 fuit. Cum ea manu profectus Iacobus Lupius
 uedius, Molucensi mari praepositus, ad Amboino
 occurrit hosti; neque vlla pugnandi mora est
 fusi fugatique magna cum caede barbari, & ex
 iuncis, aliquot in potestatem venire, in insulis
 menta complura; telorum vis ingens; & pecunia
 non parum inuentum est. Inde territis latere
 nibus, victor Azeuedius Amboino ora legens
 las maris vniuersos aut voluntate, aut vi ad
 Lusitanum adiunxit: ijs qui Atiuam, Mantelam
 Nuciuelem praecipua eius littoris habent
 da, enixe petentibus, Christiana sacra per
 tes impertijt, ac demum rebus e sententia
 magna cum praeda Ternatem reuertit. Eisdem
 re diebus, Galuani missu, Ioannes Foracianus
 puas insulas delatus, consilio ac lenitate
 quam viribus, regulos omnes ad societatem
 micitiam perduxit Regis Lusitani: praebentem
 ijs magnam commeatus copiam, incolumiter
 Ternatem aduexit. Hoc tam secundo reru
 su; ne quid ad gloria Galuani praefectura
 ex alia quoque parte ostium repente ingenitum
 gelio patuit, Macazar est insula, cuius modo

imus, leucas à Molucis in Orientem quinque cir-
citer & quadraginta. Eadem ab Aquilone in Afri-
cum perpetuo tractu leucas ferme ducentas excur-
rit: atque, vt alię ferme vicinæ, plura in regna diu-
ditur. Abundat in alimenta mortalium oryza, fa-
le, carnibus, pisce: in reliquos verò vsus atque de-
licias, candida veste, sandalo, ebore, auro, margar-
tis: & quæ corporû firmitas & studium est gentis,
valentissimo in primis & exercitatissimo remige.
Super hæc, omnibus ad euectione subuectionemq;
scinditur multis; qui è montana introrsus regione
decurrunt. Ex hac insula germani duo fratres, Ter-
nate nuper baptismi sacramentum, sponse eodẽ
& hortatore Galuano, susceperant, nouisq; de mo-
re nominibus Antonius Galuanus alter, alter Mi-
chael vocabatur: ambo deinde cum in patriã reuer-
tissent; Euangelio utcumq; prædicando, magnam
popularium partem ad contemptum fictiliũ Deo-
rum, ac miram in cupiditatem nouę ipsi quidem,
ac peregrinæ religionis impulerant. Ea re per-
moti, legationis munus ijdem ad Galuanum gen-
tis nomine haud ita grauarẽ recipiunt; atque ad
conciliandã facilius societatem, vario genere mer-
cium, quæ terra fert, in naues imposito, nobiles in-
super aliquot adolescentes baptismi causa Ternate
adducunt. Periuicunda Lusitanis ea legatio fu-
it. Macazares cõfestim sacro fonte lustrati, & Fran-
ciscus Castrius notæ probitatis & industriæ vir,
ad firmendam cum ea gente, & ineundam cum vi-
cinis Regibus amicitia, haud sine muneribus à Gal-
uano missus, ex itinere primũ ad insulã Celebio-
rũ appulit Cetiganum. ibi clementer acceptus, Re-
gem vnã cum fratribus tribus, coniuge, ac filio;
nemq; nobilitate ad cõtum & triginta, & è plebe
non

non paucos ab idolorum seruitute, ad vni-
 cultum, ingenti omnium animi voluptate
 eit: & elutis baptifmate maculis, neophy-
 titer; ipfum Regem nouo nomine Francif-
 pellauit. duo & viginti dies in tam faluati-
 tio pofiti. dein, magno fui defiderio relin-
 ftius ad Mindanaum infulam accelfit; ac
 oram, denique ad infigne oppidum Siligra-
 fruftra delatus eft. quippe Regem (quem An-
 exinde Galuanum vocarunt) Reginamq; &
 duas, & è populo centum circiter & quinq;
 ta ad Euangelicam veritatem ab impia
 tione traduxit. In eadem infula baptizati
 xoribus, fratribus, liberisque, & magna
 rium turba Reges alij tres, Butuanus, Pa-
 nus, & Camiguinus: illorum vtriq; Ioann-
 Francifcus inditum nomen. His rebus per-
 Mindanzo Caftrius cum ad Macazares ve-
 fet, aduerfis repente ventis, ac feua tempe-
 ne fubmerfus, Ternatem neceffario redijt.
 zarenfi expeditione in aliud tempus dilata-
 ea Galuanus magnopere laetus relatis in
 Domini, quamquam oppido paucis et
 melle, manipulis; ad nouas operas compo-
 diuino prorfus inftinctu fe minarium pu-
 inftituit, quod vnicum labenti Chriftiani-
 plinz remedium, tanto deinde poft Triden-
 nodus approbavit. In id Seminarium ad
 varijs nationibus adolefcentulos indol-
 qui matura dein ætate, in fua quifque patri-
 gelio infifterent; fuma cura, ac diligenti
 permitterent occupationes, per fe, perque
 Chriftianis & litteris imbuebat, & mori-
 etiam, parentes barbaros, quò facilius de-

ferrent; & verbis, & ubi res posceret, etiam donis,
 admirabili quadam benignitate ac mansuetudine
 leniebat. Hic Molucensis rei cursus Nonnio India
 regente per nouennium fuit. Eodem Pratore Non
 nio primus ex Episcoporum numero ad ecclesia-
 sticam rem inspiciendā ordinandamque, Fernan-
 dus è Frāsciana familia in Indiam venit: ibi cum
 ceteris functionibus, tum sacramentis præsertim
 Confirmationis, & Ordinis ritè ministrandis, nec
 non per sacras conciones & priuata colloquia Lu-
 stanis ad disciplinam atque ad officium reuocan-
 dis; ethnicis ad Christianā alliciendis fidem; Epif-
 copale munus egregiè præstitit. nec dubium, quin
 multa & ab hoc viro, & ab alijs in eogenerè digna
 relatu & præconio, gesta sint. Sed admodū rare tū
 quidem in ijs locis fuerunt litteræ: & si qui exstāt
 scriptores; ij ferè institutorum peregrinationes
 atque commercia, & ducum res bello gestas, ac do-
 mesticas plerunque dissensiones per otium expli-
 cant; Christianæ rei (quod caput erat) progressum,
 & in erudiendā barbarie piorum labores & for-
 tia facta, quasi ab instituto aliena, vel omnino præ-
 tereunt, vel mira breuitate perstringunt. Inter cæ-
 teros multa est mentio Zufolarini, quem ad Goā
 obsidendam, Albuquerque Pratore, venisse docui-
 mus. Is deinde, honoris, & gratiæ causa Azedecan
 ab hero Idalcane appellatus, & aliquot insuper
 ductus vicis atque castellis, ad amplas breui per-
 venit opes: ac Pondam vicum, de quo supra dixi-
 mus, ad multa opportunum, & vibi Goā immi-
 nentē, lata fossa & egregij operis muro circunde-
 dit. Veritus deinde propter interpositas offensio-
 nes (qui Mahometanis Regib⁹ ac tyrānis est mos)
 ab Idalcane per calumniam omnibus bonis
 Gg ac for-

ac fortunis euerteretur ; occultum fœdus
 Nonnio Prætoris percussit; atque ad Lusitanos
 animos demerendos, Bardesiana, & Sallertoria
 opimi & propinqui reditus, Ioanni
 sponte assignauit. Missi confestim ab Godo
 res & scribæ, fixo in ijs locis domicilio,
 tæ & insperatæ pecuniæ non exiguas colle
 summas. Haud ita multum dein effluxit
 ris, cum Azedecan, vel purgatis, ut fit, sub
 bus; vel deprecatoribus apud Idalcant
 bitis, pristinum gratiæ locum recepit; de
 metu, pœnitere cepit hominem, proiecta
 sa tantæ partis fructuum; & præualidæ
 eas terras inductæ. Multa uisuntur apud
 nis dæmonum adiuncta domicilia, non
 rorum, sed fœminarum etiam, præter
 functo marito sese cremandas eundem
 ferre non ausa (quam uerustissimam esse
 dinem, & Propertius, & Strabo demōstrat
 deinde ignominia, lucem & celebritatem
 num fugiunt; & remotis ab urbe locis
 quædã inclusa, quod reliquum est uite, in
 bili Satanæ famulatu consumunt. Ex h
 comodo situ, Lusitani Quæstores inual
 cus, de nomine cacodæmonis, cui dicatur
 dor appellabatur. Eos inde, facta manu, Sol
 limano barbaro pellere, & uectigalia sibi
 re frustra conatus, occasione insuper Lusitan
 buit, arcis egregiæ, quam Raciolum app
 ijsdem finibus extruendæ. Tum uerò A
 ctis externo milite copijs; nouem circ
 summam expleuit: in quibus cataphract
 quites quinquaginta, leuioris armaturæ
 Cum hijs copijs idem Solimanus Raciolum

sit primò. dein ad eliciendum in insidias Lusitanū
 reducto exercitu, duas inde leucas, circa mōtis cur-
 iusdam flexum, occultè confedit. Interea excitus à
 Raciolanis Ioannes Pereria Goæ præfectus, absen-
 te per eos dies Nonnio Prætoꝛe, cum Indis mille,
 & Lusitanis quadringētis; quorū erant equites nō
 amplius centū, extemplò Raciolū accurrat. inde,
 cupiditate certaminis ad hostem parū explorato
 prouēsti Lusitani, iniqua repente cernunt omnia,
 numerum peditū equitūque; naturam loci; cor-
 porū habitus. quippe, longè ab arce subsidioque,
 non modò cum multiplici, sed cum recenti aduer-
 sario, fessis ac paucis prælium instabat. Solimanus
 interim, ad circūeundos Lusitanos extenuata ma-
 iorem in sinū acie, pedites ab lateribus; cataphra-
 ctos in medio; expeditos equites centenos in vtro-
 que cornu locauerat, iamq; promotis agminibus,
 ad iactum missilium, quæ ignea erant pleraque,
 ventum erat; cum ex imminente periculo turbate
 Lusitanorū, præsertim auxiliarium, mētes; & inso-
 litus quidam oculis animisque terror offusus. Ea
 re animaduersa Ioannes confestim aciem inter-
 equitans; Quæ vos (inquit) noua formido, com-
 militones, quis præter consuetudinem horror in-
 uasit? scilicet ex longa defatigatione, incommo-
 do loco deprehensi, nec opinatam hostium multi-
 tudinem extimescitis. quasi verò nūquam adhuc,
 et eiusmodi periculis ac difficultatibus, Dei be-
 nignitate, cū incolumes, tum victores etiā euaseri-
 mus. Nōne, qui rebus in asperis ad hāc vsq; diē no-
 bis maioribusq; nostris affuit Christus, nūc quoq;
 presens ac propitius fore putādus est? aut non idē
 est hostis, quē antea saepe fudistis? cui? toties in-
 terga pugnaistis? cui per hosce dies inuito ac reni-

„tenti munitissimam arcem imposuistis? Pro
 „state animis viri, & omnem salutis spem, leu
 „immortalem Deum, in dextris ac virtute
 „te. Nam de receptu, ne deliberatio quide
 „est vlla. Cederet pateti campo fugacissim
 „que, prius quam fractis metu viribus ad
 „Raciolana tanto interuallo perueniat. Int
 „dicta, conspicatus intentos ad orbem clau
 „hostes; Iordanem Freitam cum delectis equ
 „triginta, in cataphractos immittit. ipse cum
 „nacissimis nouem (nam reliquos tardabat
 „antequam hostium cornua inter se coirent
 „rum, ardentibus animis impetum dat. Et qu
 „que in partem sese ferox iuuenum concu
 „bus, perturbant hostium signa, & maior
 „pro numero edunt stragem: arque in stan
 „per, vltro ipsi pauore ac trepidationem
 „Eo spectaculo Solimanus accensus, ex alte
 „cum suis in auersos incurrit. ita abruptum
 „qua acie cornu; & solutis ordinibus, prom
 „ri capta res est. Et Lusitani sociique, cum
 „gne fugeque consilium aliquandiu trepid
 „pudore demum per ignauiam deserendi
 „mutuis inter se adhortationibus incitati
 „acie, & pariter clamore sublato, medios
 „inferunt signa; & corrigendæ tarditatis
 „de ignominie studio, valida facta impre
 „stem impellunt primo: dein redintegrato
 „prorsus auertunt. Fusos inde passim Per
 „equitibus, ad proximum vsque flumen acc
 „quius, late cecidit; cum quidem Canari
 „canij, ne in fuga dignoscerentur, virent
 „quod sociorum Lusitani nominis erat in
 „pitum tegumentis inferrent: ex hostibus

lio, præter captiuorum turbam, mille & septingen-
ti desiderati, è Lusitanis & auxiliariis, icti, sagit-
tis ferme, complures; ne vnus quidem (quod por-
tenti simile videatur) occisus. Tū castra, plena om-
nis opulentia, momento direpta. & Pereria, eui-
denti planè Dei superumque auxilio, cuius maxi-
mè fiducia inerat pugnam, memorabili parta vi-
ctoria, spolijs diues & barbarica suppellectili,
Goam reuertit; omniq; obuiam effusa ciuitate,
cum laudibus, & cū solenni supplicatione ouans
urbem introijt. At Azedecan, quaquam tristi nun-
tio percussus, non tamen iccirco abiecit belli con-
silia: quin, Solimano dimisso, cuius ductu iam to-
ties malè pugnatum erat, Carnabecum Turcam
Asiaticum, virum & corporis robore, & armorum
arte præstantem, & sub eo præfectos octodecim
ex eadem natione conduxit, ij cum octingentis e-
quitibus, & peditum quatuor millibus, ad eadem
vectigalia recuperanda profecti; rursus ab Lusita-
no vincuntur. Carnabecus ipse inter alios, ac Tur-
cæ præfecti, eo prælio ad vnum omnes occisi. Ne-
que tamen incrueta Lusitanis victoria fuit, prom-
ptissimi aliquot, partim profundis foueis hausti,
quas consulto occæcauerant hostes; partim etiam
ipsius Carnabeci manu perempti sunt. Ea pugna
fractus tandem Azedecan, ab armis abscessit: & pa-
cata in aliquot annos regione, Lusitanus tra-
ditam sibi vectigalium possessionem,
haud sine magno prouentu re-
tinuit.

Libri Decimi finis.

Gg 3

HISTO.